

ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВО

УДК: 821.161.2: 82–3

С. Д. Бекеш

САТИРИЧНІ ВІРШІ ОЛЕСЯ БАБІЯ У ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКІЙ ПЕРІОДИЦІ І ПОЛОВИНИ ХХ СТОЛІТТЯ

У статті досліджується сатирична поезія Олеся Бабія, що виходила на сторінках гумористичного часопису «Будяк» та газети «Громадський Вістник». З'ясовуються проблеми відображення навколишньої дійсності через засоби комічного.

Ключові слова: сатиричний вірш, гумор, іронія, фейлетон, анекдот.

Творчість Олеся Бабія відіграла важливу роль у літературі І половини минулого століття, однак в силу певних причин (еміграція митця за кордон, звинувачення у виключно декларативній ролі деяких творів тощо) не отримала належного прочитання та потрактування. Увага дослідників переважно концентрувалася на поетичній творчості письменника (Б.-І. Антонич, В. Ганущак, М. Гнатишак, С. Гординський, О. Грицай, О. Дорошкевич, М. Ільницький, М. Ковальський, Л. Корчинська, Н. Мафтин, М. Нервлий, Р. Пастух, Ф. Погребенник, В. Радзикович, С. Расницький, І. Руснак, Т. Салига, Л. Сирота, В. Шинкарук, О. Янчук та ін.).

Варто також відзначити рецензії на збірки Олеся Бабія: Олега Віщого («Ненависть і любов: Поезії», 1922 р.), Остапа Грицяя («Ненависть і любов: Поезії», 1922 р.; «Гуцульський курінь», 1927 р.), Миколи Ковальського («Гуцульський курінь», 1927 р.), Михайла Рудницького («Гуцульський курінь» 1927 р.) тощо. В основному більшість дослідників акцентувала на національній спрямованості поетичного доробку письменника.

Здійснено ювілейні видання: до сторіччя від Дня народження митця – «Зродились ми великої години: Вибрані поезії, спогади, матеріали» (Дрогобич, 1997 р.) та до 110-ї річниці – репринт поеми «Жнива» під назвою «Радій, втішайся, земле пресвята» (Івано-Франківськ, 2007 р.). Ще низка поетичних текстів, насамперед віршів, увійшла до складу антологій: «Стрілецька Голгофа: Спроба антології», «А ми тую червону калину: Пісні української національно-визвольної боротьби», «Українські Січові Стрільці», «Над рікою часу: Західноукраїнська поезія 20–30-х років», «Українське слово».

Решту мистецького доробку письменника становлять раритетні, здебільшого закордонні, видання, публікації в українській періодиці міжвоєнних десятиліть та чужоземній пресі: «Вперед», «Громадський Вістник», «Діло», «Літературно-Науковий Вістник», «Маски», «Митуса», «Назустріч», «Наш світ», «Нова Україна», «Новий час», «Овид», «Русалка», «Світ дитини», «Свобода», «Стрілецька думка», «Українська трибуна», «Українське слово», «Український прапор» та ін.

Таким чином, можемо простежити, що творчість Олеся Бабія дійшла до сучасного читача лише у незначному обсязі, досліджена вибірково, а значна частина доробку ризикує залишитися поза рамками літературного процесу. Ці обставини значною мірою унеможливають сучасне осмислення художньої спадщини митця. **Мета** нашого дослідження хоча б деякою мірою заповнити прогалини у розвідках, проаналізувавши найбільш яскраві, на нашу думку, поетичні твори, які не ввійшли до жодної збірки, однак друкувалися в тогочасній періодиці.

У 1922-1923 роках Олесь Бабій активно виступає у пресі з сатиричними віршами

та фейлетонами, підписуючи їх псевдонімами Глум та Чмелик (Резервіст Чмелик, Ваш Чмелик). Насамперед, це львівські часописи «Громадський Вістник», «Діло», «Будяк», «Маски». Оскільки цей жанр поетичної творчості письменника не брався до уваги дослідниками, вважаємо актуальним детальніше зупинитися на сатирично-гумористичному доробку митця.

Значною мірою звернення до форм комічного було зумовлено атрибутами сучасної авторові епохи. Слід зазначити, що у 20-30 роках ХХ століття у Галичині широкої популярності набули періодичні видання на кшталт сатиричних (гумористичних) часописів. Основні з них: «Розрада», «Зиз», «Маски», «Будяк», «Комар», «Жорна» та ін. Поширеними були жанри гуморесок, епітафій, шаржів, пародій тощо. Олесь Бабій у співавторстві з Романом Купчинським створив ряд епітафій («лаконічний жанр сатиричної поезії, дотепного, дошкульного змісту з несподіваним, градаційним завершеним пуантом» [1, с. 336]), зокрема на Михайла Рудницького, Павла Лисяка; а також сам став прототипом гумористичного силуету, витвореного вже згаданим Романом Купчинським, поштовхом до чого, на думку львівської дослідниці Лідії Сніцарчук, послужила дошкульна репліка у тогочасній пресі «з приводу прикрих взаємин більшості українських часописів із цензурою» [2, с. 51]. Змістове наповнення епітафії – авторське враження від стрілецького періоду Олесь Бабія, а він сам змальований «поетом грому, грюку, гуркоту крісів» [3, с. 6].

Як відомо, в літературній творчості січових стрільців (яскравим репрезентатором якої був сам О. Бабій) улюбленими жанрами виступали сатира й пісня. Тогочасне мистецьке буття тісно перепліталось з політичним. Влучно зазначає Володимир Радзикович: «Сатира з поважним ідейним підкладом мала підбадьорити Січове військо у важкі хвилини воєнних трудів, очистити стрілецьке життя від усякої домішки самолюбних цілей та особистих амбіцій» [4, с. 151]. Тому звернення до сміхової традиції було не випадковим. Олесь Бабій надає перевагу жанрам анекдоту (короткої оповіді гумористичного, рідше сатиричного, характеру), фейлетону (невеликого за обсягом художньо-публіцистичного твору злободенного характеру), гуморески (легкої, жартівливої форми комічного сюжету). Загалом у текстах гумористична емоційна тональність переважає над іронічною чи сатиричною. Проте часто межа між формами комічного розмита, наявні риси як гумору, так і сатири та іронії. Для того, щоб детально розглянути ці явища в конкретних творах, нагадаємо дефініцію понять. На думку теоретиків літератури: «В іронії смішне ховається під маскою серйозності – з переважанням негативного (насмішкуватого) ставлення до предмета, в гуморі серйозне – під маскою смішного, звичайного з перевагою позитивного («що сміється») ставлення. Складність іронії, таким чином, лише формальна. Її серйозність – удавана... Складність гумору, навпаки, змістовна, його змістовність – справжня, його природа – навіть у грі – скоріше «філософічна», світосприймальна. Сатира, на відміну від близької до неї за суттю іронії, відкрито розвінчує об'єкт... відверта за своїми цілями, тоді як серйозна мета гумору, згідно з більш складним ставленням до предмета, глибше залягає в структуру образу, більш чи менш прихована за аспектом сміховим» [5, с. 350].

У літературознавстві іронія найчастіше розглядається у двох ракурсах: 1) як засіб, техніка, стилістичний прийом, 2) як естетична категорія (іронічний смисл, створений низкою різнорівневих засобів мови) [6, с. 5], «вид комічного, ідейно-емоційна оцінка..., прообразом якої слугує структурно-експресивний принцип мовної стилістичної іронії» [7, с. 132]. Іронія – складне висловлювання, «в якому реалізується два або більше суперечливі між собою сенси, один з яких може претендувати на статус істинного» [8, с. 14]. У контексті сказаного вище ми також будемо послуговуватися визначенням іронії як тропа, що «виражає глузливо-критичне ставлення митця до предмета, зображення» [9, с. 321].

Гумор розуміють як «особливий вид комічного, ставлення свідомості до об'єкта, що поєднує зовнішнє комічне його трактування з внутрішньою серйозністю» [7, с. 521]. Але якщо гумор – нездатність (інколи неусвідомлювана) людини досягти бажаного через брак досвіду, розуму, освіченості, фізичної сили та ін., то сатира – критика тих соціальних умов, які гальмують розвиток певних виробничих і духовних сил суспільства [10, с. 4].

Сатира найчастіше виступає як безжальне переосмислення об'єкта критики, що розв'язується сміхом [7, с. 370]. Сміх як основна складова сатири завжди відігравав роль чинного фактору цивілізації. Необхідно відзначити дидактичну спрямованість сатири на метафоричне знищення певного предмета (явища).

Сатира й гумор у суспільстві нерідко функціонують у двох напрямках: опротестовують зло і канонізують добро. Специфіка комічних творів полягає у тому, що позитив часто варто шукати у підтексті, а негатив завжди виразно виділений, здебільшого гіперболізований.

Об'єктом комічного зображення Олеся Бабія постають ситуації різноманітних сфер людського життя: побуту, політики, суспільного устрою, мистецтва, минулого України. Усі твори специфічні за своїми художніми засобами, тематикою та проблематикою.

Зокрема, поезія «Жіночий Конгрес» (Будяк, 1922, Ч. 1.) має анекдотичний характер, містить глузування з «гендерних протистоянь». Це гіперболізований заклик: «Муштини бийте на алярм» [11, с. 8], оскільки жінки прагнуть загнати у куток сильну половину та «оббити нам наші гострі роги» [11, с. 8]. Така боротьба, на думку ліричного героя, є абсолютно безпідставною, адже жінки наділені силою, перед якою «падутъ ниць / Муштини моцні як з граніту» [11, с. 8]. Текст пересипано сатиричними порівняннями царів та лицарів з песиками на мотузці, жінок з нечистою силою («неначе біс / Водили нас усе за ніс» [11, с. 8]), кохання з ярмом. Наявні оригінальні гумористичні образи: «дипломатів жіночої міцної пантофлі», поетів «очей», руйнівниць тронів. Типаж чоловіка у гуморесці ідеалізовано комічними засобами – ніколи не водив «за ніс» жінок, падав до їхніх ніг, а прагнення домінувати над прекрасною половиною викликано виключно суспільними обставинами, зрештою, навіть прихильники теорії, що жінки «до кухні, до горшків/ І лиш до шкрябання посуду» [11, с. 8], у результаті стають підкаблучниками. Олесь Бабій використовує художній прийом «кільця» – заклики до мужчин на початку твору «бити на алярм» і в «дзвін тривоги» повторюються і в останній строфі, нагадуючи про необхідність збирання чоловічого конгресу. У жартівливій формі автору вдається піддати доброзичливій критиці ряд морально-етичних площин людської поведінки: вивищення однієї статі над іншою, намагання стати «панамі світу», підлабузництво та надмірну гордовитість, маніпулюваннями іншими людьми. Навмисне неправильне тлумачення дій та вчинків як і жінок, так і чоловіків підсилюють гумористичний пафос твору. У «Жіночому конгресі» не знайдемо ні найменшого натяку на іронію, лише подекуди зустрічається ледь відчутна сатира, сюжет, швидше, жартівливий.

Зовсім інші мотиви переважають у «Виборах», надрукованих у тому ж «Будякові» 1922 року. Художня соціально-політична модель суспільства передана засобами сатири. Ліричний герой апелює до свідомості кожного громадянина, незалежно від віку – чи то старець, чи молода особа (у тесті «бахор»), і професії (редактор, наприклад). Керівництво країни прагне обдурити народ: «Вчинити шопку уряд хоче / І замилити світу очи» [12, с. 3]. Олесь Бабій закликає співвітчизників не бути байдужими, не коритися, а чинити спротив діям панів: «замість яблук – дамо дулю / І прегірку, як хрін цибулю / Підсуне́мо панам на горе» [12, с. 3]. Зринає у творі й образ України, яку перестерігає поет: «Україно! будьже острожна / Побіда нам – або ж і горе» [12, с. 3].

Одна з провідних концепцій – потуга центрального персонажа об'єднати всіх представників нації, які надзвичайно різні за політичними переконаннями – «червоні, білі, сорокати», а також різних національних меншин, що проживають на цій території. Лише однією громадою можна перемогти, забувши про чвари і суперечки, показати світові непокірний український дух, адже «хтось тут ще не спить, вартує / Усі є вольні ще простори./ Що ще живе вкраїнська слава» [12, с. 3]. Митцеві вдається у невеликій поезії акцентувати на важливих соціальних проблемах. Від доброзичливого гумору, характерного попередньому твору, Олесь Бабій переходить до гнівної інвективи, висміюючи порожні дискусії передвиборчого характеру в колі людей старшого віку та юних громадян, яких легко задурити обіцянками, представників преси, що пропагують інтереси певних політичних об'єднань, часто друкуючи замовні статті, спотворюючи інформацію. Нищівній критиці піддаються дії державної верхівки, а простіше пани, котрі не дбають про блага народу, а прагнуть виставити себе у найкращому світлі перед іншими державами й уярмити українську націю («дать доказ нашої покори» [12, с. 3]). Твір містить лозунги до соціальної активності – «Не йдіть туди, де вітер віє», розвінчання міфів – «Вас панська ласка не зігріє», застереження – «буде лихо вам і горе» [12, с. 3]. Лексика тексту пересипана просторіччями, живою народною мовою (бахори, вчинити шопку, замилити очі, дамо дулю, покажемо плечі, утнемо хитру штуку) дещо примітивними у деякій мірі, подекуди фольклорними, порівняннями (прегірку, як хрін цибулю). Сатира торкається не лише певних соціальних груп, керівної верхівки або несвідомих виборців, але й усього тогочасного суспільства загалом, переростаючи в іронію над антигуманними суспільними явищами, такими як «грізні вибори». Для посилення нищівної критики наводиться і той факт, що не так давно український народ вистояв у боротьбі двох імперій, не втративши власних ментальних ознак, а тепер може позбутися свободи через апатичне сприйняття суспільних подій.

Схожий за тематикою ще один твір Олеся Бабія під назвою «Їде, їде бриль» («Будяк», Ч. 19-20), підписаний псевдонімом Глум. Місце ліричного героя займає цікавий образ – Бриль – посол панівних верств. Якщо у «Виборах» мають місце алузії на обіцянки уряду, то тут вони подаються прямим текстом: «Буде вся земля ваша, / Буде ліс і буде паша, / Уздовж Сяну і над Збручем, / Буде мід із колачем» [13, с. 7]. Неправдоподібності словам додає використання фольклорних, зокрема казкових, мотивів. Позначена іронією і винагорода за голоси селян – «гвалтономію дам я вам» [13, с. 7]. Антиподом Бриля постає Сваток, який таврує посла оксюморонним порівнянням «гіркий ти, як кисіль» і розвінчує легенди про неосвіченість українського селянства: «Не найдеш дурних у нас, / Помудріли ми всі враз; / Кождий з нас сидів в тюрмі, / Всі клепки в нас є в умі» [13, с. 7]. Віра у сили власного народу («вірим лиш своїм») і сподівання на кращі для України часи домінує у творі. Колоритного звучання надає використання у тексті галицьких діалектизмів («файка», котру з таким задоволенням курить сваток, «бриль») та фольклорних елементів, втілених у народних прокльонах: «Хай вас лихо, хай і грім», «Чорт візьме вас всіх нараз» [13, с. 7].

У тому ж випуску «Будяка», в якому надруковано «Їде, їде бриль», знаходимо ще одну поезію Олеся Бабія, також підписану псевдонімом, цього разу вже іншим – Чмелик (невеликий джміль). Уже сама назва проголошує основну тему твору – «В Тракії терор». Автора хвилюють питання не лише української визвольної боротьби, але й національних змагань інших народів. Як знаємо, Тракія – село у Болгарії, відоме своїми курортно-готельними комплексами, яке у двадцятих роках минулого століття зазнало загарбницьких зазіхань з боку Греції. Через символи «месті», «кари», «канчука» Олесь Бабій передає криваві події. Митець дещо відходить від сатиричного зображення дійсності, виводить на перший план алегоричне начало. В один

семантичний ряд поставлено образи «звірів», «гиен», «людей». Присутні тут історичні та міфічні персонажі – Вишневецький, Нерон, Герострат, Вакх (Діонісій). Геростратами спляються у Тракії разом з майном духовні цінності, загарбники наділені жорстокістю неронів, жорстокі «святкування» переростають у бандитські вакханалії, грецькі суди пишуть вироки не пером, а кров'ю, брат іде на брата. Не випадково з'являється образ Вишневецького – автор намагається таким чином ще й застерегти український народ, показавши, якою кривавою може бути боротьба без національної єдності на прикладі Болгарії: «Не треба Нерона шукать, / Не треба Римом вам блукать / Лиш їдьте в Тракію добрі люде... / Там вішає вже брата брат...» [14, с. 7]. Звичайно, про художність такого плану текстів мова не йде, однак ці твори – сворідне відлуння «голосу доби», фрагмент «ментального наповнення» тієї духовної аури січовиків, що опиралася «пасіонарному надлому» (Н. Мафтин) після втрати надій на соборність та незалежність України.

У схожому алегоричному ключі, створені ще дві поезії, видані також у «Будяку» 1921 року – «Ангел мира» (Ч. 1) та «Після заключення миру» (Ч. 4.), підписані справжнім іменем письменника. У першому творі – центральні образи: власне «Ангела мира» (рідше просто «Мир») та «Правда», вдало змальовані за допомогою прозопеї. Тло, на якому розгортаються події, знову іноземне: «Ангел мира йдучи в гості, / Сів під Ригою на мості» [15, с. 5]. Причиною такого вчинку є туга за коханою «панною Правдою», котру вбили «дипломати» і «мертву її втопили / В самогонці, в горівках» [15, с. 5]. Також присутні образи тогочасних діячів – Домські та Йоффе, котрі тримають крила ангела, щоб той не полетів, однак сил їхніх вистачить ненадовго. Твору притаманні деякі риси байки, у фабулі якої митець намагається застерегти, що мир на землі існуватиме лише до того часу, поки правителі керуватимуться моральним законом, дотримуючись засад чесності та справедливості. Олесь Бабій знову звертається до засобів іронії, якими таврує політичних діячів, які святкують перемир'я нескінченними застіллями – чи не натяк на те, що з'їли когось слабшого.

Поезія «Після заключення миру» торкається проблем вже української дійсності. Іронічний заклик до України веселитися і «збирати лаври» у перших строфах розшифровується далі у тексті: «Захистили ми Європу/ Перед «злобою варварства». / Ну тепер нам за це лаври: / «Фіга з маком» – є від панства» [16, с. 5]. Причину національної трагедії поет вбачає у відсутності єдиної держави: «Будували три Вкраїни: / В Празі, Відні і Тарнові, / Через це нема Вкраїни / Ані в Києві, ні Львові» [16, с. 5]. Чвари, сварки всередині української нації, запроданство її конкретних представників, невміння йти на компроміси призвели до того, що заледве здобуту незалежність було втрачено, з чого скористалися сусідні держави. Та все ж фінал оптимістичний – автор сподівається на щасливе майбутнє, на пробудження свідомості українців, висловлюючи припущення «ще може не запізно», бо поклатися можна лише на себе самих, оскільки «Панська ласка не загіє» [16, с. 5]. Твір побудовано на протиставленнях: простих людей і т. з. еліти (перемогу здобуто ціною битви воїнів, що «застелили трупом поле», а не мольбами «наших графів у Лондоні»), визволення з наймів у «Ліги без народів», боротьби і ухиляння від неї, свого і чужого, мрій і реальності.

Проблеми взаємовідносин митця і музи відтворені в поезії «Чудасія» («Будяк», 1921, Ч. 2.). У ці стосунки втручається третій персонаж – цензура. У творі відчувається претензія на дошкульну критику, тому не дивно, що у згаданому вище виданні подається не повністю, пропущений текст заміняється трьома крапками та фразою «сконфісковано» (між третьою та четвертою строфами), вилучено фінал. Але вже тих рядків, які дійшли до нас, цілком достатньо для донесення авторської ідеї – засудження заборони художнього слова. Очевидно, мова йде про втручання польської влади, яка намагалася «придушити» все українське, від якої зазнавав утисків і сам Олесь Бабій

(більше того – перебував покарання у в'язниці). Наведено конкретні приклади безжальної, вибірково несправедливої цензури: «“Кур’єр” пише про наш Галич, / А “Вперед” за це в тюрмі» [17, с. 3]. Присутні ремінісценції з античної літератури та фольклору. Так, наприклад, наявну у тексті приказку «що вольно есть ослowi, / То ти конику не смій» [17, с. 3], можна співставити як з відомою латинською «Що можна Юпітерові, то не дозволено бику (Quod licet Jovi non licet Bovi)», так і з народною «Що можна коню, не можна волу». Зауважимо, що в «Чудасії» цей вислів перевернуто вверх дном, тобто у сучасному поетові суспільстві більше привілеїв мають «осли» (розуміємо недалекі, обмежені, дещо загальмовані створіння). Маємо паралельно й порівняння двох видань: «Кур’єр» – осли, «Вперед» – коник, натякаючи в першу чергу на видавців та редакційну колегію. Ще одна з причин заборони тексту – небажання лицемірити, маскуючи правду: «Дехто каже: все в порядку! / Нам солодко у братів? / Миж блукаєм всі без хліба / Голі, босі, без штанів» [17, с. 3]. Очевидно, що перелік далі продовжувався, проте подальші строфи було вилучено. Дошкульної сатири зазнають соціальні явища – надмірне зловживання владою («Хтось хилив ще вчора спину / І рабом ще був і сам, / Вже скубе усім чуприну / І кричить: “я пан – ти хам”» [17, с. 3]), надлишковий інтерес до закордонного життя та абсолютна апатія до вітчизняних подій («Як на заході хтось хоче / Гриба вкрасти до борщу, / То вже крик по всій Європі, / Ну, а в нас? – ша! ша! Мовчу» [17, с. 3]). Останній рядок ілюструє влучне використання апосіопези, чи замовчування, яка трансформується в паралепсис – вдаване намагання приховати інформацію з метою досягнення комічного ефекту та посилення сарказму.

Саркастичні нотки простежуються й у поезії «З дороги життя», і в рецензії на часопис українського пласту «Молоде життя» («Громадський Вістник» за 1923 рік, тридцять сьомий та п’ятнадцятий випуски газети).

У рецензії митець уже звичним дещо глумливим стилем торкається проблем української періодики загалом та аналізованого часопису зокрема. Серед позитивних моментів відзначає, у першу чергу, сам вихід видання, незважаючи на непросту економічну ситуацію, і розвиток української пластової організації. Однак вказано низку недоліків, серед яких – публікацію на сторінках часопису всього «що під руки навинеться» [18, с. 7], апелюючи до видавців з проханням відсіювати непрофесійні, аматорські твори. Критик перелічує основну тематику та жанри друкованих текстів: «гимни, пісні, “поезії” в день іменин отаманів» [18, с. 7]. Для підтвердження наведено зразки уривків двох гімнів пласту: «Йдім всі сміло вперед, / Захваймо лиш лад, / Хто вперед не йде, / Той вертається взад» та «Молодь із гнізд вилітає / Гордим кружляє крилом / Хоч край ще в неволі караєсь / Їх не здавить вже ярмо» [18, с. 7]. У контексті цих творів письменник виводить комічний образ Цяпки. Перший гімн порівнюється з «Піснею про Цяпку», у центрі якої постать чотаря, генерального обозного УСС Івана Цяпки-Скоропада, розстріляного більшовиками 1937 року під Архангельськом. Персона Цяпки була позначена нальотом гумору, що заперечував Роман Купчинський: «Його звичайно знають як фігуру смішну, однак так дійсно не було. Він мав вправді свої смішні сторінки, наприклад, був цілком на лиці подряпаний і говорив, тільки афоризмами, однак поза тим людина дуже ідейна і працююча, та ще дуже гарний вояка» [19, с. 3]. Очевидно, коріння такого гумористичного сприйняття цієї постаті сягало поширюваної ним анекдотичної легенди про походження від роду брата гетьмана Івана Скоропадського, Данила, який після бою повернувся з трьома цяпками крові на обличчі та отримав відповідне прізвисько. Достовірно невідомо чи мали ці події реальне підґрунтя, чи просто були вигадані для підтвердження стрілецького прізвиська – Скоропад, однак найчастіше це ставало приводом для глузування. Ще одна причина – розповідь про родовий герб Цяпок, описаний Романом Купчинським так: «...Над ватраном великий Герб / два бобри сперлися на лапки / Між ними три

червоні Цяпки / А надоліні – меч і серп» [19, с. 5]. Образ Цяпки став провідним персонажем у письменницьких творах після I Світової війни. Гумористичну поему про Цяпку написав А. Лотоцький. А у п'єсі Л. Лепкого «Сон Івасика» (Львів, 1922) звучала ще одна пісня про стрільця-жартівника: «Ой був собі славний Цяпка, / Славний став, славний став, / Бо як їхав на війноньку, / То не спав, то не спав. // Гей, наш славний лицар Цяпка / З коня впав, з коня впав. / Бо як їхав на війноньку, / Дуже гнав, дуже гнав» [21, с. 452]. Згадується цей персонаж і в пісні Левка Лепкого «Бо війна війною». Олесь Бабій, зрозуміло, був знайомий і з самим прототипом цих творів, і з відповідними текстами. Згадуючи «Пісню про Цяпку», він, очевидно, має на увазі якусь із поезій Л.Лепкого. Писати про жартівливих персонажів і громадські організації одним стилем, вважає рецензент, неприпустимо. Наприкінці подано заклик до молоді щодо створення гідного «Молодого пласту» гімну.

Поезія «З дороги життя» містить підзаголовок «Театральна редута». Розшифруємо додаткову назву твору, оскільки вона є важливою для розкриття його головної концепції. Звернімося до семантики терміна: «редута (редут)» – фортифікаційне зімкнуте земляне укріплення, призначене для самоостійної оборони [22, с. 488]. Тобто, для автора, вистава – символічне сховище від життєвих негараздів. Цікаво, що театр для Олесь Бабія є місцем, де можна зняти маски, про які він детально розповідає більшу частину твору: «Це вже мабуть і дитина знає, / Що всьо в життю змінє краску. / І що з нас кожний накладає / На ніс й обличчя ріжну маску» [23, с. 4]. Далі іде перелічення видів масок: патріота (обіцяє віддати життя рідній країні, а готовий продати Україну за дрібничку – «польську марку»), вояка (насправді до військових дій спонукає не любов до Батьківщини, а можливість отримати посади «двайцять миль від фронту»), соціаліста і демократа, не готових позбутися матеріальних цінностей, псевдодобожника тощо. Знаходимо у творі алюзії на відомий польський театр «Редута», який виник у Варшаві 1919 р. і проіснував до 1924 р. Його засновником, режисером та провідним ідеологом був Юліуш Остерва. Фундаментальними властивостями цього театру стали простота, невимушеність, присутність невеликої кількості глядачів. Існував ще й інший театр з такою ж назвою, але вже у Вільно (сучасна Литва) з 1925 по 1939 рр. Однак, враховуючи, що поезія надрукована у «Громадському Віснику» 1923 року, стверджуємо, що мова йшла про варшавський театр, який багато гастролював, тому, безперечно, не міг оминати Львова. «З дороги життя» можна назвати своєрідною афішею до останньої в сезоні вистави згаданого театру. Ми можемо дізнатися про тематику репертуару, переважно екзистенційну – «Розв'яжуться буття питання», неможливість акторів: «Артисти – голі і голодні / Тож ми для всіх них затанцюймо / Грошей хоч на обій – й на сподні» [23, с. 4]. З метою позбутися нашарування несправжності, Чмелик агітує всіх відвідати «Театральну редуту», щоб відчутти «життєвську тайну незбагнуту» [23, с. 4], тобто осмислити фундаментальні проблеми буття. Використовуючи ледь відчутну іронію, автор зміщує аксіологічні модуси, протиставляючи професійну гру щоденній буфонаді та лицедійству пересічних представників суспільства.

Таким чином, проаналізувавши декілька зразків сатиричної лірики Олесь Бабія, можемо простежити, що митець через засоби комічного вдається до осмислення побутових, соціальних, національних та загальнолюдських проблем свого часу. Використовуючи полісемію, метафори, порівняння, езопівську мову, прийоми гіперболізації, несподіваності, неспівмірності, автор здійснює спробу охарактеризувати ментальність українця та проаналізувати його психічні якості, вивести психотип нації через сатиричне віддзеркалення поведінкових моделей різних прошарків соціуму.

Список використаної літератури

1. Літературознавча енциклопедія: У двох томах. Т. 1. / Авт.-уклад. Ю. І. Ковалів

- К. : ВЦ «Академія», 2007. – 608 с.
2. Сніцарчук Л. В. Українська сатирично-гумористична преса Галичини 20-30-х рр. ХХ ст.: історико-функціональний аспект та інтерпретаційні особливості / Лідія Сніцарчук – Львів, 2001. – 240 с.
  3. Бабій О. Епітафії: [Епіграми на О. Бабія, Л. Лепкого, М. Голубця, Д. Донцова, М. Гайворонського] / Олесь Бабій, Роман Купчинський // Маски. – Львів, 1923. – Ч. 2. – С. 6.
  4. Радзикович В. Серед буревію / Володимир Радзикович // Історія української культури / За загал. ред. І. Крип'якевича – 4-те вид., стереотип – К. : Либідь, 2002. – 656 с.
  5. Киенко І. Сучасний англійський комічний роман. / Ірина Киенко. – К. : Наукова думка, 1993. – 129 с.
  6. Походня С. Языковые виды и средства реализации иронии. / Софья Походня. – К. : Наукова думка, 1989. – 128 с.
  7. Литературный энциклопедический словарь / [Ред.-упоряд. В. М. Кожевников]. – М. : Сов. энциклопедия, 1987. – 751 с.
  8. Семків Р. Іронічна структура : типи іронії в художній літературі / Ростислав Семків. – К. : Вид. дім «КМ Академія», 2004. – 135 с.
  9. Літературознавчий словник-довідник / [Р. Т. Гром'як, Ю. І. Ковалів та ін.] – К. : ВЦ «Академія», 1997. – 752 с.
  10. Русанівський В. Український гумор і його мова / Віталій Русанівський // Мовознавство. – 2005. – № 2. – С. 3-17.
  11. Бабій О. Жіночий Конгрес / Олесь Бабій // Будяк. – 1922. – Ч. 1. – С. 8.
  12. Бабій О. Вибори / Олесь Бабій // Будяк. – 1922. – Ч. 21-22. – С. 3.
  13. Глум О. Їде, іде бриль / О. Глум // Будяк. – 1922. – Ч. 19-20. – С. 9.
  14. Чмелик. В Тракії терор / В. Чмелик // Будяк. – 1922. – Ч. 19-20. – С. 7.
  15. Бабій О. Ангел мира / Олесь Бабій // Будяк. – 1921. – Ч. 1. – С. 5.
  16. Бабій О. Після заключення миру / Олесь Бабій // Будяк. – 1921. – Ч. 4. – С. 5.
  17. Бабій О. Чудасія / Олесь Бабій // Будяк. – 1921. – Ч. 2. – С. 3.
  18. Бабій О. Рецензія на часопис українського пласту «Молоде життя» / Олесь Бабій // Громадський Вістник. – 1923. – Ч. 15. – С. 7.
  19. Купчинський Р. Скоропад / Роман Купчинський. – Нью-Йорк: Червона Калина, 1965.
  20. Вільшенко А. Життя і пригоди Цяпки Скоропада / Антін Вільшенко – Львів: Червона калина, 1926.
  21. Стрілецькі пісні / Упорядник Оксана Кузьменко. – Львів: Інститут народознавства НАН України, 2005. – 640 с.
  22. Словник іншомовних слів / [Уклад.: С. М. Морозов, Л. М. Шкарапуца]. – К. : Наукова думка, 2000. – 680 с.
  23. Бабій О. З дороги життя / Олесь Бабій // Громадський Вістник. – 1923. – Ч. 37. – С. 4.

Стаття надійшла до редакції 28 березня 2013 р.

S. D. Bekesh

SATIRICAL POEMS OF OLESY BABIY IN THE WESTERN UKRAINIAN PERIODICALS OF FIRST HALF OF THE TWENTIETH CENTURY

The article deals with the satiric lyric poetry of Olesy Babiy from the satirically-humorous magazine «Budyak» and newspaper «Public Announcer». The problems of depictions of surrounding reality investigate through facilities comical.

Keywords: *satiric verse, humor, irony, feyleton, anecdote.*